Individuális ikonok és pszichorealizmus
Gaál Józseffel beszélget Vedres Ágnes

— *Gaál József festményeit legutóbb* Gnome II. *címen láthattuk a Godot Galériában*[*]*. Ez folytatása a két évvel ezelőtti, hasonló című kiállításnak, ahol színezett szoborportrékat állított ki. Mit jelent a* Gnome *cím?*

— Egy Beckett vers alapján adtam ezt a címet, megtisztelve a Godot Galéria névadóját.

Nyelvünkben a gnoma és a gnóm külön kifejezés, mert az egyik a torzulás, a torzítottság - ez a gnóm -, a gnoma viszont egy irodalmi kifejezés: általános igazságok közlése tömörített formában. A gnoma sűrítettsége és a gnóm mássága, különössége közötti feszültség izgatott a címadáskor. Nekem nagyon tetszett az, hogy angolul vagy latinul ez a két dolog nem válik szét, a gnome kifejezés az ugyanúgy utal a gnómra is, meg erre az axiomatikus kifejezési formára is. Az egyszerű és általános ütközik a különössel, a torzzal.

— *Mit jelent ez a fajta torzulás?*

— Nálam ezek a torzulások inkább a lélekállapotok ellentmondásos kifejezései a képeken, ezért választottam ezt a címet is. Beckett abszurd drámái és költészete inspirált, épp a *Godot-ra várva* alapján készítettem az első kiállításon szereplő fejeket. A legtöbb ügyefogyott, szomorú bohóc-arc volt. Beckett groteszk világa, az elidegenedett ember magatehetetlensége - számomra ez az esetlenség a deformálással, a karakterek eltúlzásával fejezhető ki. A groteszk és az abszurd leleplező, de azonosulásra késztet, mert a tragikomédia mögött emberi sorsok vannak.

— *Mennyiben különbözik a mostani az előző kiállítástól?*

— Az előző kiállításon sokkal fanyarabbak, keményebbek és groteszkebbek voltak a művek. A mostaniaknál épp ez az azonosulás válik fontossá, amit említettem: a magányos alakok után most megjelenik az emberi kapcsolatok szimbolikus ábrázolása.

— *Milyen szándék vezeti egy magányos és egy párban álló figura megjelenítésében?*

— Az egymás mellett és egymáson fekvő figurák zártságuk által szoborszerűek, szinte érezhetően testük van. Ez a plasztikusan felhordott festékrétegeknek is köszönhető. Az anyagszerűség által olyanok, mintha egymást teherként viselnék. Egy másik képen a megbéklyózottság, kalodába szorítottság érződik, vagy a béklyók által a felkantározottság, kiszolgáltatottság. Az alakok neme is talányos, a formai összevonás által a szerepek felcserélhetőek. Az absztrahált, torzított figurákban rejtve megjelenik a klasszikus hagyomány, az archaikus görög, vagy etruszk művészet elemei, akár egy timpanonba szorított haldokló harcos alakja, vagy egy etruszk figurális urna formája. Ez egyáltalán nem tudatos, sokszor utólag tudatosodik bennem.

Gaál József

Gnome I., olaj, vászon, 140x100 cm

— Mit kezdhet a néző ezekkel az erősen torz figurákkal?

— A figuráim szimbolikusak, belső képzetek kivetítései, ahol a formák, színek és faktúrák önálló életet élnek. Ez is egyfajta realizmus, az emberi lélek belső valóságának ábrázolása. Az antik kultúrára úgy reflektálok, úgy viszem tovább, hogy megmarad a tragédiára való fogékonyság, a tragikus létállapot örök, de most más formában megjelenő ábrázolása. A pillanatnyiság, a mulandó aktualitás helyett alapszituációkat akarok kifejezni, melyek állandóak az emberi létben.

A műalkotás létrehozása számomra rituális tett, érzelmi sűrítettség, mellyel az ember össze akarja foglalni azt az erős életérzést, ami a világra jellemző, vagyis élet és halál kérdése van a művészetben. Felfogásom ilyen szempontból tradicionális, a design-szerű dekoratív művészet idegen tőlem. Nem biztos, hogy a korszerűség felszínes burkát kell használni a művészetben. Ezekkel a formákkal, különböző típusokkal megpróbálok úgy általánosítani, hogy egyben a személyes problémák is előjöjjenek. Nevezhetjük a műveimet akár individuális ikonoknak is.

— 2003-ban valóban anakronisztikusnak tűnhet egy ilyesfajta művészetfelfogás.

— Munkáim látszólag nehezen megközelíthetőek. Kifejezik a régi világkép hiányát, amikor a művészet, a vallás, a transzcendens és a metafizikus világfelfogás összeolvadva, egyként létezett. Ez nem jelent elfordulást a mától, de az imént említett illuzórikus felfogás kikerüli a világot mozgató fontos problémákat. Ha a régi mítoszokat félredobjuk, akkor helyette hamis mítoszok jönnek elő, olyan mítoszok, amely direkt módon ,,gyártva vannak", és csupán tapasztalat nélküli kreációk.

— Milyen kultúrát vall a magáénak?

— Az enyém is összetett és individuális kultúra, csakúgy, mint a kor, melyben élek. Az európai kultúra lényege az individualizálódás, ami már jó korán elkezdődött. Vonzódom az archaikus kultúrákhoz, mert úgy érzem, több évezred tapasztalatán alapszanak - élet, halál, szerelem, elmúlás és születés jelképekbe sűrítve jelenik meg bennük, s ez tudat alatt része a mai embernek is. Számomra a hagyomány már nem örökölhető: újra kell teremteni, felfedezve megújítani, de ez már nem egyenlő az aranykor megidézésével.

— Mely művészeti irányzattal érez rokonságot?

— Munkám állandóan érlelődik és alakul, ezért nem sorolhatom egyetlen aktuális trendbe sem. Ilyen értelemben kritikus lázadás a kor rossz közérzetével szemben. Feltárja az ellentmondásos dolgokat, így nem megvilágosodott állapotokat tükröz. Az archaikus burokban megjelenik a mai ember, magárahagyott és kiszolgáltatott állapotban. Belső lelkiállapotokra koncentráló munkáimat akár pszicho-realizmusnak is nevezhetném, de a stilizáltság, az elvont szimbólumok használata és a belső víziók kivetítése miatt a szürrealizmushoz is kapcsolhatók.

* Gnome II. Gaál József kiállítása. Godot Galéria, Budapest, 2003. február 12 – március 14.